

Чалом, чалом савецкай вызваленчай *фуфайцы*! Сымбалю нашае аднолькавасці й прыніжанаасці. Лягернаму ратунку ад сыцюжаў. Чалом вынаходніку самае перадавое ўніформы ў сьвеце — ватоўкі, якая пазбаўляе ад усялякага цяжару адметнаасці, якая ўшчэнт вынішчае індывідуальнасьць, непатрэбную „настайшчаму чалавеку“, вызваляе ад сябе самога.

І мы ў *фуфайцы* самі не свае. Надзіманыя, а значыць — падманныя.

Хабар

Сяргей Навумчык

Слова *хабар* паходзіць зь цюрскай мовы. *Хабар* у XX стагодзьдзі — гэта зусім ня тое, што было ў мінуўшчыне. Пляшка самагону брыгадзіру ад бабулькі, каб даў каня ўзараць соткі пад бульбу. Мех той самай бульбы ад брыгадзіра — начальніку рамонтнай майстэрні, каб па-за чаргой давёў да ладу трактар. Скрыня каньяку ці зуброўкі начальніку маскоўскага глаўку ад менскага міністра, каб уключылі ў плян дабудову якога-небудзь прамысловага гіганта. У падобных выпадках *хабар* выглядаў спосабам выйсьці зь лябірынтаў сацыялістычнай эканомікі, адміністрацыйнай сыстэмы ці так званага „самага справядлівага правасудзьдзя“. І ніхто ня кіне камень у маці, якая несла *хабар* пракурору, каб вызваліць несправядліва засуджанага сына.

Але было і інакш, і *хабарам* магла выступаць — пэўны факт — калекцыйная стрэльба за дзясяткі тысячаў рублёў, якую Машэраў ад ЦК КПБ падараваў Леаніду Брэжневу на ягоны чатырохзорны юбілей.

У апошнія пяць гадоў нашага стагодзьдзя ў *хабара* зьявілася слова-спадарожнік — такса. Любая паслуга — ці то паступленьне ў інстытут, ці то пазачарговае атрыманьне візавага штампіку ў пашпарце — мае свой дакладны грашовы эквівалент.

Заўважана, што *хабарніцтва* буе там, дзе ўлада начальства, а ня ўлада закону.

Халява

Рыгор Барадулін

Бот складаецца зь перадоў, заднікаў, падэшвы, запяткаў, альбо абцасаў, і самае галоўнае — з *халявы*. *Халявы* могуць быць кароткімі і даўгімі, калянымі, наглянцаванымі, мяккімі ірховымі, суровымі іхтовымі. *Халявы*, можна сказаць, аблічча ботаў. Адсюль і прыказка: „*Відаць пана па халявах*“. А пра тое, калі ад ботаў толькі засталіся *халявы*, кажуць: „Пан у ботах, а сьлед босы“.

І на пачатку XX-га стагодзьдзя, і асабліва ў сярэдзіне яго адмысловую ўвагу шаўцы аддавалі *халявам*: каб сонечных зайчыкаў ганялі, як люстэркі — так патрабавалі заказчыкі.

Апошнім часам слова „*халява*“ было адарвана ад ботаў і пачало ўжывацца ў іншым сэнсе. *Халява* — значыць дармаўшчына. *На халяву* — гэта значыць на дурня напіцца, наеьсіся, ці чым палатацца.

Ст’юардэсы любяць анекдот. Міжнародная лінія. Разносяць выпіўку, закусць... Падыходзіць ст’юардэса да саўка і прапануе выпіць ды падмацавацца. Ён у адказ: „Бабак няма“, і так некалькі разоў. Тады ст’юардэса звязалася

з сваім аэрапортам, там растлумачылі, што бабкі — гэта гатоўка, грошы. І ўжо сьмела падыходзіць ст'юардэса да саўка дый кажа: „*Халыва*, сэр“. Пра-святлеў савок і пачаў даваць два пляны — па выпіўцы і закусі. Сапраўды, як у прыказцы: „Піў, як у бот ліў“.

Таго, хто любіць жыць на *халыву*, завуць *халывішчык*. Відаць, у нас насыпе-ла ўжо неабходнасьць стварыць таварыства *халывішчыкаў* і назваць яго „*Халыва*“. Адны і тыя ж на прэзэнтацыях, на прыёмах, на ўгодках. Гэта *халывішчыкі* кажуць: „*На халыву і гарчыца салодкая*“.

Хапун

Віталь Цыганкоў

Хапун — красамоўнае сьведчаньне трагічнай пераемнасьці беларускай гісторыі XX стагодзьдзя, калі добра вядомыя словы набываюць новы сэнс і новае жыццё.

Калі сёньня журналісты апісваюць падзеі, зьвязаныя з вулічнымі маса-вымі акцыямі апазыцыі, то „*хапун*“ — лепшае слова для перадачы экспрэсіі моманту. Затрыманьне, рэпрэсіі, перасьлед — усё гэта недастаткова, усё гэта занадта агульна і бесстаронна. „*Хапун*“ — іншая справа, ад слова адразу вее гарачынёй падзеяў. Скажаў „*хапун*“, і адразу ўсё зразумела, адразу ў галаве паўстае маляўнічая карціна разгону мітыngu альбо дэманстрацыі, калі людзі ў цывільным вылоўліваюць удзельнікаў акцыі ў дварах альбо на вуліцах. Гэта якраз тое, што журналісты дый самі актывісты падобных акцыяў называюць найчасей „*хапуном*“.

Хапун — гэта калі бяруць усіх без разбору, не зважаючы, хто ўдзельнік, а хто проста цікавы мінак. Калі на працягу дня некалькі сябраў Цэнтравыбаркаму атрымліваюць позвы ў пракуратуру альбо затрымліваюцца ў аўтамабілях, гэта таксама *хапун*, толькі трохі іншага кшталту.

Самы вялікі і страшны *хапун* адбываўся ў Беларусі ў 1930-ыя гады, калі ўначы чорныя варанкі вывозілі людзей назаўсёды. Калі ў канцы 1980-ых сталі шырока гаварыць пра маштабы сталінскіх рэпрэсіяў, слова „*хапун*“ у гэтым кантэксце ўпершыню зьявілася ў беларускай прэсе.

Зразумела, што пяцітомны Тлумачальны слоўнік 1977–1984 гадоў выданьня ня кажа нічога пра сталінскія рэпрэсіі. *Хапун* мае там два наступныя значэньні. Першае — тое, што і „*хапуга*“. Але другое значэньне ня можа ня ўразіць: *хапун* — атрад карнікаў. Слоўнік дае прыклад: „У вёскі пацягнуліся паліцэйскія і нямецкія атрады праводзіць аблавы... Гэтыя атрады называлі *хапунамі*“ (М.Лынькоў). Вось такія гістарычныя паралелі. А беларуска-расейскі слоўнік Яна Станкевіча сягае яшчэ глыбей: „*Хапун* — паводле народнага павер'я: чорт, які хапае жыдоў у ноч пад Новы Год“.

Так што *хапун* мае багатае мінулае ў нашай мове і рэчаіснасьці. І, здаецца, багатую будучыню.

Хартыя

Вольга Караткевіч

Хартыя нясе з сабою дэкларатывнасьць. *Хартыя* суадносіцца са словам *грама* і паходзіць ад лацінскага *charta*, якое, у сваю чаргу, ад грэцкага *chartion*